

Л. В. Прокопчук

Проблема порядка слов в теоретическом и прикладном языкознании

В статье предпринята попытка обобщить опыт изучения особенностей порядка слов в отечественном языкознании, определить те вопросы, которые требуют пересмотра и научного осмысления.

Отмечено, что история изучения порядка слов в украинском языке достигает начала XVIII века, однако как в первых грамматиках, так и в грамматиках XIX века, вопросы порядка слов рассматривают, учитывая не языковедческие критерии, а логические или психологические. Это объясняется тем, что они предназначались для школьного преподавания. Авторы грамматик последовательно различают два типа порядка слов, хотя предлагают собственные варианты их номинации. Более подробную классификацию порядка слов предложил М. Перегинец. Ученый выделяет следующие типы порядка слов: естественно-логический, или узуальный; контактный; порядок слов, обусловленный конкретностью, реальностью отдельных понятий; импульсивный; импрессивный; музыкальный, или ритмичный.

В современном языкознании сформировалось два основных подхода к истолкованию понятия «порядок слов»: его рассматривают в связи с грамматическими особенностями языка или в связи с актуальным членением предложения.

Ключевые слова: *порядок слов, прямой порядок слов, непрямой порядок слов, инверсия, синтагматическое членение предложения, актуальное членение предложения.*

L. V. Prokopchuk

The Problem of Word Order in Theoretical and Applied Linguistics

The article represents an attempt to summarize experience in studying peculiar features of the word order in the Ukrainian linguistics and identify the issues that need reviewing and scientific comprehending.

It is noted that the history of the word order study in the Ukrainian language goes back as early as the 17th century, but in the first grammar books as well as in the grammar books in the 19th century, the problems of the word order were presented on the basis of the school methods of teaching a language with no reliance on linguistic criteria, but on logical and psychological ones. The authors of grammar books consistently distinguish between two types of the word order, while offering their own versions of their nomination. The scientific approach to the analysis of issues related to the word order in the Ukrainian language was suggested by Pereginets M. The scientist distinguishes the following types of the word order: natural-logical or usual; contact type; the word order, due to specificity, the reality of individual concepts; impulsive or excitatory; impressive or tensive; musical or rhythmic.

In modern linguistics one can find two main approaches to the interpretation of the term “word order”: it can be viewed in connection with the actual division of a sentence.

Key words: *word order, direct word order, indirect word order, inversion, syntagmatic division of a sentence, actual division of a sentence.*

УДК 81'42: 32

Н. В. Деренчук

ТЕОРЕТИЧНЕ ОСМИСЛЕННЯ ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ СУЧАСНОГО УКРАЇНСЬКОГО ПОЛІТИЧНОГО ДИСКУРСУ

У статті проаналізовано наукові роботи зарубіжних і вітчизняних дослідників з проблеми формування дискурсу. З'ясовано, що термін «дискурс» у сучасній лінгвістиці використовують для позначення різних видів мови, осмислення яких відбувається з урахуванням мовних і позамовних чинників. Виявлено типологію українського дискурсу, окреслено його проблематику.

У пропонованій праці схарактеризовано основні підходи до визначення поняття «політичний дискурс» в українському мовознавстві. Подано власне витлумачення цього феномена, яке засвідчує, що політичний дискурс – це складне багатоаспектне мовно-комунікативне явище з чіткою соціокультурною спрямованістю та прагматичною семантикою. Доведено важливість екстралінгвістичних чинників, які впливають на породження і сприйняття текстів. Установлено,

що взаємозв'язок дискурсу з поняттями зв'язного тексту і контексту не дає підстав для того, щоб їх ототожнювати. Осмислення тексту відбувається через певні лінгвістичні категорії, проте в конкретній ситуації, унаслідок інтерпретації діяльності читача він наповнюється певним змістом, тобто стає дискурсом. Аналіз концепцій політичного дискурсу уможливив висновок про те, що об'єктивне дослідження мовного політичного пласту можливе лише за умови врахування дескриптивного, дискурсивного та когнітивного підходів до його інтерпретації. Вивчення потребує також практичний аспект дослідження цього явища. Зроблено висновок про те, що дослідження політичного дискурсу може відбуватися в двох аспектах: аналіз внутрішньої сутності, специфіки політичного спрямування контекстів; аналіз цього явища як зразка певного дискурсивного типу, без чітко виражених покликань на його політичний зміст або політичний контекст.

Ключові слова: дискурс, політичний дискурс, дискурс і текст, типологія дискурсу, дискурсивний аналіз, дескриптивний аналіз.

Постановка проблеми. Акт комунікації є невід'ємною частиною нашого повсякденного життя. На всіх етапах розвитку суспільства для реалізації та утримання влади, ідеології правлячі кола будь-якої держави чи структури намагалися швидше й ефективніше донести максимум потрібної інформації до якомога більшої частини населення. Політика – це та галузь, у якій постійно реалізують спланований та спрямований комунікативний вплив, а вивчення політичного дискурсу дає змогу простежити механізми його здійснення.

В останні десятиріччя це багатогранне явище стало одним із поширених об'єктів досліджень у вітчизняній та зарубіжній лінгвістиці, проте фундаментальних наукових праць, присвячених проблемі вивчення сучасного українського політичного дискурсу загалом і «мовної особистості» політичного діяча зокрема в україністиці немає, що й зумовлює актуальність пропонованої наукової розвідки. До того ж, сучасні тенденції до зміни соціально-культурних і політичних стереотипів, які «руйнуються» з приходом до влади нових політичних лідерів та політичних діячів, формуванням нових політичних сил та організацій видозмінюють та усіляко модифікують сталі норми політичної культури та етичні принципи політичного спілкування, що також потребує вивчення.

Мета статті – проаналізувати наукові праці зарубіжних і вітчизняних дослідників з проблеми формування дискурсу, осмислити наявні в мовознавстві концепції політичного дискурсу, окреслити його проблематику, схарактеризувати основні підходи до визначення поняття «політичний дискурс» в українській лінгвістиці й запропонувати власне витлумачення цього феномена, підхід до його інтерпретації в мовознавчій науці.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Поняття «дискурс» не є новим в українському мовознавстві, проте за останні тридцять років критерії його потрактування і сам зміст істотно змінилися. Якщо раніше дискурсом називали зв'язну й узгоджену послідовність речень, то в сучасних дослідженнях його визначають як «модель мовленнєвої поведінки людини як комунікативної особистості, що виражається системою типових комунікативних актів – мовленнєвих жанрів, які регулярно здійснюються в стереотипних ситуаціях соціальної взаємодії людей» [16, с. 14].

Українська дослідниця К. Серажим окреслює дискурс як «складний соціолінгвальний феномен сучасного комунікативного середовища, який, по-перше, детермінується (прямо чи опосередковано) його соціокультурними, політичними, прагматично-ситуативними, психологічними та іншими (констатувальними чи фоновими) чинниками, по-друге, має «видиму» – лінгвістичну (зв'язний текст чи його семантично значущий та синтаксично завершений фрагмент) та «невидиму» – екстралінгвістичну (знання про світ, думки, настанови, мету адресанта, потрібні для розуміння цього тексту) структуру і, по-третє, характеризується спільністю світу, який упродовж розгортання дискурсу «будується» його репродуктором (автором) та інтерпретується реципієнтом (слухачем, читачем тощо)» [15, с. 13].

Ф. С. Бацевич вважає дискурсом «тип комунікативної діяльності, інтерактивне явище, мовленнєвий потік, що має різні форми вияву (усну, писемну, паралінгвальну), відбувається в межах конкретного каналу спілкування, регулюється стратегіями і тактиками учасників;

синтез когнітивних мовних та позамовних чинників, які визначаються конкретним колом «форм життя», залежних від тематики спілкування, має своїм результатом формування різноманітних мовленнєвих жанрів» [2, с. 138].

Як бачимо, до розуміння цього явища долучаються ще й екстралінгвістичні чинники, які впливають на породження і сприйняття текстів. Крім того, термін «дискурс» у сучасній лінгвістиці використовують для позначення різних видів мови, осмислення яких має відбуватися з урахуванням усієї сукупності мовних та позамовних чинників.

Різні аспекти окресленої проблеми висвітлено в працях таких відомих зарубіжних лінгвістів, як: Н. Арутюнова, Т. ван Дейк, В. Карасик, Є. Шейгал [1; 18; 8; 17] та ін. Вітчизняні науковці теж не оминули цієї проблеми. Серед них – Г. Почепцов, Т. Радзівська, О. Селіванова, Ф.С. Бацевич [12; 13; 14; 2] та ін.

Майже всі розвідки українських лінгвістів присвячено вивченню дискурсу в практичному ракурсі, тобто розглядові окремих його різновидів – педагогічного (А. Нікітіна), публіцистичного (В. Бялик, Н. Чумак), газетного (С. Коновець, С. Чернік), рекламного (Н. Волкогон, О. Ткачук-Мірошниченко), літературно-критичного (Р. Бубняк), художнього (Г. Ковальова, І. Остапенко, Н. Кондратенко), політичного (К. Серажим, Л. Славова), дискурсу національної ідентичності (О. Онуфрієнко), комунікативного (Т. Корогода, Ф. Бацевич) і навіть сімейного (А. Семенюк) та електронного (О. П'єцух).

Аналіз робіт зарубіжних дослідників дав змогу виокремити такі основні типи лінгвістичного аналізу дискурсу: увага до парафрази і синонімічності; акцент на аргументації і синтаксисі; зосередження на висловленнях; лексичні і лексикометричні дослідження; дослідження нарративних функцій; риторичні дослідження; семіотика; антропологічні та соціолінгвістичні дослідження [11, с. 5].

Виклад основного матеріалу. У сучасних умовах полінаціональної, багатомовної та культурної ситуації в Україні актуальності набуває питання розгляду ролі мовної особистості українського політика та його впливу на формування як внутрішнього, так і зовнішнього політичного іміджу країни.

Стиль та манеру мовлення, рівень грамотності, ерудованості, комунікативної компетентності, а також філігранності та чистоти мовлення політика, безперечно, можна назвати складовими образу сучасного урядовця.

З підвищенням ролі усних форм політичної комунікації виникає потреба вивчення тенденцій розвитку та опису основних лінгвістичних характеристик мовного стилю політичного діяча України.

Досліджуючи проблеми функціонування політичної мови, науковці зазвичай оперують терміном «політичний дискурс» для означення цього феномена, який, як слушно зауважують українські дослідники, в останні десятиріччя набуває глибшого змісту. Його витлумачують як мовленнєві утворення (усні або письмові), що стосуються сфери політики, реалізуються вербально та екстравербально, актуалізуються в певному ситуативному контексті й спрямовані на здійснення конкретної прагматичної семантики» [4, с. 183].

На прагматичну природу цього явища звертає увагу й І. Клименко, зауважуючи, що «політичний дискурс є складним комунікативним явищем, метою якого є боротьба за владу способом формування суспільної думки, яке включає текст як вербалізований результат мовлення, контекст – ситуативний і соціокультурний, а також спеціальні мовні засоби, які відповідають цілям і завданням дискурсу» [9, с. 185].

У монографії «Політична мова і мовна політика: діапазон можливостей політичної лінгвістики» українська дослідниця Л. Нагорна звертає увагу те, що в лінгвістичній літературі поняття «політичний дискурс» уживають у широкому й вузькому значеннях. «У широкому розумінні дискурс можна розглядати як механізм узгодження персонального, соціального і культурного знання. У вузькому, прикладному, аспекті він зосереджується на аналізі мовного спілкування й окремих текстів, промов, інтерв'ю тощо» [10, с. 34]. Очевидно, що в першому випадку мають на увазі такі форми спілкування, у яких до сфери

політики належить суб'єкт, адресат або зміст повідомлення; у другому – це різновид дискурсу, метою якого є завоювання, збереження і здійснення політичної влади.

З огляду на висловлене можемо стверджувати, що політичний дискурс – це складний багатоаспектний мовно-комунікативний феномен з чіткою соціокультурною спрямованістю та прагматичною семантикою, який тісно пов'язаний з поняттями зв'язного тексту і контексту.

У наукових розвідках з проблем українського політичного дискурсу поняття «дискурс» і «текст» нерідко ототожнюють. Зокрема, О. Волков, досліджуючи це поняття в аспекті реалізації комунікативної функції мови, стверджує, що «як лінгвістичний об'єкт політичний текст є символом, тобто показником відношення суб'єкта до соціальної реальності та вказує на певні соціальні наміри... Відповідно політичний текст розглядають не лише як засіб розуміння, але і як інструмент зміни соціальної реальності», тобто він має чітку прагматичну спрямованість [5, с. 17]. Текст у конкретній ситуації унаслідок інтерпретації діяльності читача наповнюється певним змістом, тобто стає дискурсом.

На нашу думку, ототожнювати ці поняття не варто. Погоджуємося з дослідником І. Бехтою, який вважає, що розуміння тексту пов'язане передусім із лінгвістичними категоріями, а «дискурс – поняття більш різнопланове, воно ширше й глобальніше корелює з категоріями логіки, психології, філософії і спрямоване на людину, її досвід, знання, інтелектуальний рівень, спосіб вираження знань про навколишній світ» [3, с. 193]. Дискурс, отже, інтегрує текст з іншими складниками комунікативної ситуації, передусім екстралінгвістичними чинниками, які опосередковують взаємодію учасників спілкування, їхні мотиви, цілі та стратегії.

Сучасні дослідження цього явища є самодостатніми (С. Буртак, Л. Саввіна, І. Терлецька, Г. Корольов та ін.), однак вони взаємодіють з різними аспектами історичної реконструкції, філософії, психології, балансують на межі лінгвістичного і політичного аналізу, тому для сучасних мовознавців важливо виокремити ті основні характеристики політичного дискурсу, які відрізняють його від політичних досліджень. Ураховуючи вищезгадані дефініції, констатуємо, що майже весь дискурс та його аналіз можна вважати потенційно політичним, а, отже, на певному рівні весь дискурс-аналіз є політичним дискурсом.

Оскільки мислення, дія та мовне вираження урядовця, як і будь-якої людини, перебувають у тісному зв'язку, зростає увага до поєднання лінгвістичної теорії з соціальною (А. Литовченко, Т. Шульга). Більшість попередніх досліджень у галузях соціальної семіотики та критичної лінгвістики формують загальний мовознавчий погляд на політичний дискурс. Розрізнення напрямків балансу між лінгвістичним аналізом і політичною характеристикою є досить складним завданням. У сучасних українських дослідженнях цієї проблеми звернено увагу на політичний потенціал мови (Л. Масенко, С. Савойська). Заслужують на увагу праці К. Головинського [6; 7], у яких з лінгвопсихологічного погляду проаналізовано тексти виступів, промов, заяв, інтерв'ю таких урядовців, як О. Мороз, П. Лазаренко, Є. Марчук, Б. Єльцин, В. Путін та ін., побудовано картину політичного бачення ними зовнішнього світу.

Вивчення політичного дискурсу, як і інших галузей дискурс-аналізу, охоплює широкий спектр аналітичних методів. У межах лінгвістичних досліджень українські науковці виокремлюють два підходи до аналізу дискурсів – дескриптивний і критичний (Л. Славова, Л. Нагорна). «Дескриптивний зосереджений на вивченні мовної поведінки політиків, риторичних прийомів, маніпулятивних стратегій, а також змістової сторони політичних текстів. Критичний аналіз спрямований на дослідження мови як засобу владарювання і соціального контролю, з акцентом на соціальній нерівності, втіленій у дискурсі» [16, с. 36].

Одним із основних завдань аналізу українського політичного дискурсу є пошук тих шляхів, за допомогою яких мовлення впливає на свого реципієнта, уміщуючи всі рівні мовної системи – від лексики до прагматики.

Українське мовознавство має певні напрацювання з цього питання, передусім з проблеми формування іміджу політика та місця в ньому мовної складової (Є. Санченко,

А. Акаймова, О. Холод, В. Петренко), аналізу зарубіжного політичного дискурсу (особливо в галузі лінгвопрагматики): іспаномовного – Н. Попова, англійськомовного – О. Фоменко, І. Бутова, Г. Жуковець, Т. Корогода, німецькомовного – Л. Овсієнко, І. Довганюк, російськомовного – Т. Гулак. Доведено, що більшість характеристик політичного дискурсу залишаються сталими, основою для них є роль мови та її структури. Описуючи функціонування мовних одиниць у політичному дискурсі, дослідники розв'язують дві проблеми: мова влади і влада мови. Відмінність цих понять полягає в тому, що мова влади – це те, як говорять, якими мовними засобами і прийомами користуються нинішні політичні діячі, що є предметом дослідження «чистої» лінгвістики; влада мови – те, як впливають на масову свідомість ці мовні засоби і прийоми, що є предметом дослідження політичної лінгвістики.

Висновки дослідження. Отже, складний, багатоаспектний характер терміна «політичний дискурс» потребує глибокого і всебічного дослідження. Це поняття може розглядатися в двох аспектах: перший – дискурс, який сам по собі є політичним; другий – аналіз політичного дискурсу як зразка певного дискурсивного типу, без виражених покликань на його політичний зміст або політичний контекст. Аналіз українського політичного дискурсу передбачає насамперед розуміння сучасних суспільних процесів, які відбуваються в нашій державі, осмислення нагальних соціальних проблем, виявлення тих засобів, за допомогою яких здійснюють вплив на свідомість реципієнта відповідно до його очікувань.

Перспективою дослідження є аналіз сучасного українського політичного дискурсу в плані лінгвістичного осмислення мовлення політичних діячів, розробка мовної моделі українського політика, визначення її впливу на формування іміджу як окремого політика, так і політичної культури країни загалом.

Список використаної літератури

1. Арутюнова Н. Д. Дискурс / Н. Д. Арутюнова // Лінгвістический енциклопедический словарь. – М. : «Советская энциклопедия», 1990. – С. 136–137.
2. Бацевич Ф. С. Основи комунікативної лінгвістики : [підручник] / Ф. С. Бацевич. – К. : Академія, 2004. – 344 с.
3. Бехта І. А. Дискурс наратора в англійській художній прозі / І. А. Бехта. – К. : Грамота, 2004. – 304 с.
4. Ващук Т. М. Політичний дискурс як об'єкт лінгвістичного дослідження / Т. М. Ващук // Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка. – Житомир, 2007. – № 33. – С. 182–185.
5. Волков А. Г. Прагматика политического текста : [монография] / А. Г. Волков. – Запорожье : Просвіта, 2003. – 112 с.
6. Головинський К. С. «Експансіоніст» та «впливовий лідер» : політичні діячі в дзеркалі лінгвістично-психологічного аналізу / К. С. Головинський // Нова політика. – 1998. – № 2. – С. 52–57.
7. Головинський К. С. «Творчий марксист». Методи лінгвістично-психологічного аналізу текстів політичних лідерів / К. С. Головинський // Нова політика. – 1997. – № 5. – С. 35–45.
8. Карасик В. И. О типах дискурса / В. И. Карасик // Языковая личность: институциональный и персональный дискурс : сб. науч. тр. – Волгоград : Перемена, 2000. – С. 5–20.
9. Клименко І. Теоретичні засади лінгвістичного аналізу політичного дискурсу / І. Клименко // Лінгвістичні студії : зб. наук. праць / [наук. ред. А. Загнітко]. – Донецьк : ДонНУ, 2009. – Вип. 19. – С. 182–186.
10. Нагорна Л. П. Політична мова і мовна політика: діапазон можливостей політичної лінгвістики / Л. П. Нагорна. – К. : Світогляд, 2005. – 315 с.
11. Попов Р. А. Політичний дискурс: проблема теоретичної ідентифікації. – [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.academy.gov.ua/ej/ej2/txts/pol-prav/05prapti.pdf>
12. Почепцов Г. Г. Теорія комунікації / Г. Г. Почепцов. – К. : ВЦ «Київський університет», 1999. – С. 75–126.
13. Радзівєвська Т. В. Нариси з концептуального аналізу та лінгвістики тексту. Текст – Соціум – Культура – Мовна особистість : [монографія] / Т. В. Радзівєвська. – К. : ДП «Інформативно-аналітичне агентство», 2010. – 491 с.

14. Селіванова О. О. Основи теорії мовної комунікації : [підручник] / О. О. Селіванова. – Черкаси : Чабаненко Ю. А., 2011. – 350 с.
15. Серажим К. Дискурс як соціолінгвальне явище : методологія, архітектоніка, варіативність : [на матеріалах суч. газетн. публіцистики] : [монографія] / К. Серажим. – К., 2002. – 392 с.
16. Славова Л. Л. Мовна особистість політика: когнітивно-дискурсивний аспект : [монографія] / Л. Л. Славова. – Житомир : ЖДУ ім. І. Франка, 2010. – 358 с.
17. Шейгал Е. И. Семиотика политического жанра : [текст] / Е. И. Шейгал. – Волгоград : Перемена, 2000. – 431 с.
18. Dijk van T. A. The study of discourse // Discourse as structure and process / ed. by A. Teun. – London, 1997. – Vol. L : Dijk van. Discourse studies: a multidisciplinary introduction. – P. 1–34.

Одержано редакцією 13.02.14

Прийнято до публікації 17.02.14

Н. В. Деренчук

Теоретическое осмысление проблемы формирования современного украинского дискурса

В статье проанализированы научные работы зарубежных и отечественных исследователей по проблеме формирования дискурса. Выяснено, что термин «дискурс» в современной лингвистике используют для обозначения различных видов речи, осмысление которых происходит с учетом языковых и внеязыковых факторов. Выявлена типология украинского дискурса, очерчена его проблематика.

В предлагаемой работе охарактеризованы основные подходы к определению понятия «политический дискурс» в украинском языкознании. Представлено собственное истолкование этого феномена, которое показывает, что политический дискурс – это сложное многоаспектное культурно-коммуникативное явление с четкой социокультурной направленностью и прагматической семантикой. Доказана важность экстралингвистических факторов, влияющих на порождение и восприятие текстов. Установлено, что взаимосвязь дискурса с понятиями связного текста и контекста не дает оснований для того, чтобы их отождествлять. Осмысление текста происходит через определенные лингвистические категории, однако, в конкретной ситуации, вследствие интерпретации деятельности читателя, он наполняется определенным содержанием, то есть становится дискурсом. Анализ концепций политического дискурса дает возможность сделать вывод о том, что объективное исследование языкового политического пласта может осуществляться лишь при условии учета дескриптивного, дискурсивного и когнитивного подходов к его интерпретации. Практический аспект исследования этого явления также требует изучения. Сделан вывод о том, что разработка политического дискурса может происходить в двух аспектах: анализ внутренней сущности, специфики политической направленности контекстов, а также анализ этого явления как образца определенного дискурсивного типа, без четко выраженных ссылок на его политическое содержание или политический контекст.

Ключевые слова: дискурс, политический дискурс, дискурс и текст, типология дискурса, дискурсивный анализ, дескриптивный анализ.

N. V. Derenchuk

Theoretical reflection of formation of modern Ukrainian political discourse

The scientific works of foreign and local researchers on the problems of formation of discourse are analyzed in the article. It was found that the term «discourse» is used to describe different types of language in contemporary linguistics, understanding of which occurs on the basis of linguistic and extra-linguistic factors. It was found typology of Ukrainian discourse and outlined its problems.

Basic approaches to the definition of «political discourse» in Ukrainian linguistics are characterized in the proposed work. Own interpretation of this phenomenon was established. It outlines the political discourse as a complex multidimensional linguistic and communicative concept with distinct socio-cultural orientation and pragmatic semantics. It was demonstrated the importance of extra-linguistic factors that have an influence upon the generation and perception of the texts. It was established that the correlations of discourse and the concepts of coherent text and context don't make it identical. Understanding of the text occurs due to certain linguistic categories, but it is filled with a definite sense in definite situation caused by the interpretation of the reader's activity that becomes a discourse. Analysis of the concepts of political discourse led to the conclusion that objective study of language political layer is possible only with

taking into account descriptive, discursive and cognitive approaches to its interpretation. The practical aspect of the study of this phenomenon is also very important. It was concluded that the study of political discourse can occur in two ways: analysis of the inner nature, the specific political orientation context, and analysis of this phenomenon as a model of a certain type of discourse, without distinct vocations of its political content or political context.

Key words: *discourse, political discourse, discourse and text, types of discourse, discourse analysis, descriptive analysis.*

УДК 007:304: 655.1(477)

Л. В. Фіть

ОСОБЛИВОСТІ РЕДАКЦІЙНО-ВИДАВНИЧОГО ПРОЦЕСУ ЧЕРКАСЬКОГО ВИДАВНИЦТВА «СІЯЧ» (1917–1920 РР.)

У статті виокремлено особливості редакційно-видавничого процесу видавництва «Сіяч», яке працювало в м. Черкаси протягом 1917–1920 років, проаналізовано структуру видавничого осередка, зосереджено увагу на особливостях роботи з авторами, зокрема на етапі підписання видавничого договору. На основі матеріалів із Інституту літератури ім. Т. Г. Шевченка НАН України, Центрального державного історичного архіву, Інституту рукопису Національної бібліотеки України ім. В. І. Вернадського досліджено внесок у становлення і розвиток видавництва тогочасного міського голови М. Куліша, Панаса Мирного, М. Грінченко, І. Нечуя-Левицького, Н. Романович-Ткаченко та інших. Безпосередньо впливала на роботу «Сіяча» нестабільна загальнополітична ситуація в країні, через що активні періоди розвитку чергувалися з етапами застою і значних фінансових проблем. Схарактеризовано активну роботу працівників видавництва з формування привабливого обличчя «Сіяча» серед авторів, читачів і конкурентів. Це і створення видавничого знаку, що візуально ідентифікує видавничу продукцію черкаського осередку, і оповістки на сторінках журналу «Книгар» у рубриці «Видавнича хроніка», і активна участь у суспільному житті України.

Ключові слова: *видавництво «Сіяч», видавнича справа, друкарня, автор, видавничий договір.*

Постановка проблеми. Одним із факторів повноцінного розвитку нації, її культури, філологічних наук є об'єктивне вивчення історії видавничої справи. Для цілісної концепції розвитку друкарства України важливе дослідження витоків книговидання кожного окремого регіону нашої країни. Реєстр видавничих планів, здійснених «Сіячем», відбиває характерні тенденції тогочасних видавництв, у тому числі й загальнонаціонального масштабу. Робота видавництва «Сіяч» безсумнівно сприяла розробці та формуванню підходів до книговидання як професійної сфери з власними закономірностями розвитку, механізмами діяльності, особливостями функціонування.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. До історії видавничої діяльності міста Черкаси побіжно зверталися у своїх працях М. Тимошик [14], Т. Ківшар [3], М. Лозняк [11], лише згадуючи провідне черкаське видавництво 1917–1919 років «Сіяч» і звертаючи увагу на тематичний репертуар цього видавничого товариства в контексті розвитку книгарства того часу.

Визначення раніше не вивчених частин загальної проблеми. Джерела книговидання в Черкасах досі залишаються невивченими, і тому нашим завданням є дослідити витoki друкарства в місті, з'ясувати основні суб'єкти видавничої справи та вивчити тогочасний репертуар черкаських друкарень.

Мета наукової розвідки. Метою цієї статті є ґрунтовний аналіз структури черкаського видавничого осередку, з'ясування ролі кожного суб'єкта видавничої справи, як-то: авторів, редакторів, коректорів, директора видавництва – у злагодженій роботі «Сіяча» на користь розбудови української державності.